

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Економічний факультет
Кафедра фінансів**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до вивчення дисципліни «Фінансові ризики корпорацій» для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Корпоративні фінанси»
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

КИЇВ - 2024

УДК 336:334 (076)
ББК 65.26

Укладачі: к.е.н., доцент О.О. Стороженко; д.е.н., професор Н.Р. Швець.

Рецензенти:

к.е.н., доцент, завідувач кафедри статистики та економічного аналізу
Музиченко А.О.,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри банківської справи та страхування Костюк В.А.

Рекомендовано до друку Вченою радою економічного факультету протокол
№ 12 від 13.06.2024р.

Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Фінансові ризики корпорацій» для
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Корпоративні
фінанси» зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

ЗМІСТ

Вступ	4
Програма навчальної дисципліни «Фінансові ризики корпорацій»	9
Завдання для практичних занять та самостійної роботи студентів	13
Тема 1. Сутність і види фінансових ризиків корпорацій	13
Тема 2. Основи оцінки фінансових ризиків	20
Тема 3. Кредитний ризик	27
Тема 4. Валютний ризик	32
Тема 5. Процентний ризик	38
Тема 6. Ринковий ризик	43
Тема 7. Соціальний ризик	48
Тема 8. Фінансова безпека корпорацій аграрного комплексу: ризики, стратегії та механізми захисту	51
Рекомендована література	58
Глосарій	59

ВСТУП

Організація процесу успішного та ефективного засвоєння знань здобувачами вищої освіти має важливе значення для вивчення тем дисципліни та успішного освоєння курсу «Фінансові ризики корпорацій», саме в умовах як дистанційного, так і очного опанування дисципліни, а також для формування у студентів необхідних знань, умінь і навичок, що утворюють основу професійних компетенцій. В умовах дистанційного навчання дуже важливу роль для засвоєння знань і формування професійних компетенцій має самостійна робота студентів. Під самостійною роботою студентів розуміється запланована навчальна, навчально-дослідна, а також науково-дослідна робота студентів, яка виконується у поза аудиторний час при керівництві викладача, але без його безпосередньої участі.

Методичні рекомендації для практичних та самостійних робіт з дисципліни "Фінансові ризики корпорацій" при змішаній формі навчання мають на меті допомогти студентам оволодіти теоретичними знаннями та навичками з фінансів суб'єктів господарювання та використовувати їх у практичній діяльності підприємства.

Рекомендується виконувати завдання з використанням електронних ресурсів та інших інтерактивних методів навчання, які дозволяють студентам вивчати теорію та вирішувати практичні завдання у віртуальному середовищі. Роботи студентів повинні включати в себе розрахунки та аналіз фінансових показників підприємств, таких як оборотність активів, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, аналіз витрат та інші. Студентам слід досліджувати фінансовий стан підприємства та розробляти рекомендації щодо управління його фінансами.

Усі практичні завдання та самостійні роботи повинні бути здійснені з дотриманням вимог науково-методичної літератури з питань фінансових ризиків корпорацій. Рекомендується використовувати актуальні та надійні джерела інформації, такі як наукові журнали, веб-ресурси, звіти підприємств та інші.

Для успішного вивчення дисципліни "Фінансові ризики корпорацій"

необхідно дотримуватись методичних рекомендацій для практичних і самостійних робіт.

При підготовці до практичних занять рекомендується передбачити наступні кроки:

- Ознайомитись з теоретичним матеріалом, вивчити формули, поняття та терміни, що використовуються в дисципліні.
- Виконати завдання для самостійної роботи, які містять в собі практичні приклади та задачі.
- Звернути увагу на розрахунки, що виконуються за допомогою різних формул, які дозволяють виконувати аналіз фінансових ризиків корпорацій.
- Передбачити необхідні матеріали та інструменти для виконання завдань, зокрема, розрахункові таблиці, калькулятори, програми обробки даних тощо.
- Під час виконання завдань практикувати роботу з фінансовими показниками, здійснювати аналіз даних та використовувати різні методики для вирішення завдань.
- Рекомендується використовувати підручники та додаткову літературу для уточнення матеріалу та закріплення знань.

При виконанні самостійних робіт рекомендується:

- Ознайомитись з теоретичним матеріалом, який передбачено в завданні, вивчити поняття та терміни, що використовуються в дисципліні.
- Використовувати наочні матеріали (схеми, графіки, таблиці) для кращого розуміння та запам'ятовування матеріалу.
- Використовувати різноманітні джерела інформації, включаючи підручник, додаткову літературу, електронні ресурси та консультації викладача.
- Регулярно повторювати вивчений матеріал, роблячи акцент на найважливіші та складні питання.
- Використовувати програмні засоби для розв'язання фінансових задач

та виконання розрахунків.

- Не забувати про взаємодію з викладачем та студентським колективом, зокрема, задавати питання та обговорювати складні моменти.
- Дотримуватися вимог щодо оформлення та здачі робіт, у тому числі, щодо термінів та обсягу робіт

Основні завдання курсу:

- дати правильне розуміння прояву ризику в системі фінансових відносин корпорацій;
- з'ясувати теоретичні основи фінансових ризиків;
- розкрити генезис та актуальність теорії фінансових ризиків корпорацій;
- сформувати розуміння феномену ризиків та ознайомити з класифікацією ризиків і способами їх визначення;
- розвинути практичні навички з організації ефективного управління фінансовою діяльністю корпорацій в ризиковому середовищі.

Загальні вимоги до виконання самостійної роботи.

Тематика практичних та самостійних робіт, що запропоновані в цих методичних вказівках повністю відповідає робочій програмі дисципліни, а саме:

- на практичні заняття відведено 30 годин;
- на самостійне опрацювання відведено 90 годин (самостійне виконання завдань у вільний час).

Завдання, які запропоновані для практичних занять, включають найбільш важливі аспекти тем дисципліни, та мають такі компоненти: вирішення задач, практичних ситуацій, тестування, усні відповіді, дискусії. Завдання, які виконують здобувачі самостійно включають наступні компоненти: вивчення питань, що відведені на самостійне опрацювання; додаткове опрацювання законодавчо-нормативної та навчальної літератури по темі роботи; ознайомлення зі схематичними матеріалами за тематикою, що полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу, який було опрацьовано під час аудиторної роботи, відповіді на питання самоконтролю; підготовка рефератів, доповідей,

презентацій, відповіді на кросворди і т.д. Для отримання найвищих балів обов'язковим є участь здобувача у науковій роботі, а саме: написання тез доповідей, наукових статей, участь у наукових проектах за тематиками дисципліни.

Усі завдання повинні виконуватися студентом самостійно та у чітко встановлені строки, які заздалегідь зазначені у навчальному графіку та повідомляються викладачем на перших заняттях з дисципліни, але обов'язково усі роботи мають бути виконані до дати закриття відповідних кредитів.

При написанні доповідей, рефератів, презентацій, есе обов'язково слід дотримуватися вимог, що стосуються структури роботи, а саме:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ;
- основна частина (з розробленими питаннями згідно змісту);
- висновки;
- перелік використаних джерел;
- додатки (за необхідністю).

Вкрай важливим при виконанні усіх завдань з дисципліни дотримуватися правил академічної доброчесності, що є важливим аспектом в будь-якій науковій та навчальній діяльності, включаючи написання наукових, творчих робіт. Вимога до дотримання академічної доброчесності передбачає, що автор повинен діяти згідно з принципами чесності, інтелектуальної чесності, точності, об'єктивності і поваги до прав інших авторів.

Рекомендується виконувати завдання з використанням електронних ресурсів та інших інтерактивних методів навчання, які дозволяють студентам вивчати теорію та вирішувати практичні завдання у віртуальному середовищі. Роботи студентів повинні включати в себе розрахунки та аналіз фінансових показників підприємств, таких як оборотність активів, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, аналіз витрат та інші. Студентам слід досліджувати фінансовий стан підприємства та розробляти рекомендації щодо управління його фінансами.

Усі практичні завдання та самостійні роботи повинні бути здійснені з

дотриманням вимог науково-методичної літератури з питань фінансів підприємств. Рекомендується використовувати актуальні та надійні джерела інформації, такі як наукові журнали, веб-ресурси, звіти підприємств та інші. Використовувати програмні засоби для розв'язання фінансових задач та виконання розрахунків.

Отже, методичні рекомендації спрямовані на реалізацію практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ОПП «Корпоративні фінанси» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» з дисципліни «Фінансові ризики корпорацій». Методичні вказівки розроблені на основі навчальної та робочої програм дисципліни «Фінансові ризики корпорацій». Представлена тематика практичних та самостійних робіт студентів, завдання орієнтовані на здобуття програмних результатів навчання. Запропоновані методичні вказівки зможуть забезпечити здобувачам вищої освіти якісне засвоєння знань та професійних компетенцій за будь-якою формою навчання.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ

Тема 1. *Сутність і види фінансових ризиків корпорацій*

Передумови актуалізації управління фінансовими ризиками. Сутність і види фінансових ризиків, сфери їх прояву. Класифікація ризиків. Різновид за видами суб'єктів економіки, на які впливають фінансові ризики. Системний фінансовий ризик. Ризик-менеджмент. Основні підходи і принципи управління фінансовими ризиками. Принципи управління фінансовими ризиками. Основні методи управління фінансовими ризиками.

Тема 2. *Основи оцінки фінансових ризиків*

Загальні підходи до кількісної оцінки фінансових ризиків. Нерівність Чебишева. Групи традиційних показників у теорії ризику. Емпірична шкала рівня ризику залежно від ймовірності втрат у розмірі прибутку. Показник

«вартості під ризиком». Методи, що застосовуються для апроксимації розподілу ймовірностей випадкової величини. Історична волатильність. Стрес-тестування. Врахування ступеня схильності до ризику. Функція корисності. Очікувана грошова оцінка. Основні характеристики функції корисності. Функція корисності Неймана – Моргенштерна.

Тема 3. Кредитний ризик

Сутність і види кредитного ризику. Виникнення кредитного ризику. Індивідуальний і портфельний кредитні ризики. Методичні підходи до оцінки кредитного ризику одержувача позики і управління ним. Оцінка кредитного ризику. Активи банку за рівнем кредитного ризику для розрахунку нормативу достатності капіталу Коефіцієнт ймовірності дефолту боржника-фізичної особи. Очікувані збитки. Кредитний рейтинг. Оцінка та управління кредитним ризиком нефінансових корпорацій. Використання кредитних деривативів у практиці управління кредитним ризиком.

Тема 4. Валютний ризик

Види валютного ризику і фактори його визначення. Валютна операція. Торговельні операції з іноземною валютою. Валютний курс. Офіційний курс гривні до іноземних валют. Фактори що впливають на формування валютного курсу. Функціонування валютних ринків і спекулятивні валютні операції. Ризик трансакції. Ризик, що виникає під час перерахунку (конвертації або трансляції) однієї валюти в іншу (трансляційний ризик). Монетарні статті балансу. Економічний валютний ризик. Коротка валютна позиція. Відкрита валютна позиція. Методи управління валютним ризиком. Методи управління валютним ризиком, що ґрунтуються на його хеджуванні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ВИДИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КОРПОРАЦІЙ

Тема 5. Процентний ризик

Сутність процентного ризику і фактори його визначення. Позиковий

відсоток. Ставка рефінансування. Види банківського відсотку. Механізм зміни процентної ставки. Основні факторів впливу на процентні ставки. Види процентного ризику (для одержувача позики або інвестора (вкладника)). Процентна маржа. Крива процентного доходу. Ризик права вибору. Основні методи управління процентним ризиком. Принципи управління процентним ризиком. Оцінка процентного ризику за допомогою процентної маржі та процентного спреду. Оцінка процентного ризику на основі геп-аналізу. Оцінка процентного ризику банку на основі аналізу дюрації. Методи управління процентним ризиком (регулювання його розміру). Інструменти хеджування процентного ризику.

Тема 6. Ринковий ризик

Ціни та індекси цін фінансових інструментів як об'єкти впливу ринкового ризику. Специфічний ринковий ризик. Сукупний ринковий ризик. Ринкова ціна на акції та облігації. Двосторонній ринковий курс. Спосіб зважування. Показники оцінки ринкового ризику для пайових і боргових фінансових інструментів. Волативність. CAPM портфель. Особливості використання бетакоефіцієнта. Концепція Value at Risk. Сукупний ризик активу. Портфельний підхід до управління ринковим ризиком. Оцінка рівня ризику інвестицій у боргові фінансові інструменти. Основні види активних стратегій. Стандартні ситуації, що характеризують взаємозв'язок цін і обсягів торгівлі. Сутність теорії Доу і технічного аналізу. Хеджування ринкового ризику.

Тема 7. Соціальний ризик

Поняття про соціальні гарантії і соціальні стандарти. Соціальні індикатори фінансової безпеки людини (розмір оплати праці, величина сукупних доходів на душу населення, їх структура та використання, розподіл населення за рівнем середньодушового сукупного доходу, споживання продуктів харчування на душу населення). Загрози фінансовій безпеці людини (бідність, різке розшарування населення за рівнем доходів та рівнем грошових витрат, безробіття, неефективна система пільг і допомоги), їх соціально-економічні наслідки для суспільства. Диференціація доходів, соціальна поляризація,

маргіналізація суспільства та їх вплив на фінансову безпеку держави.
Управління соціальним ризиком.

**Тема 8. Фінансова безпека корпорацій агропромислового комплексу:
ризиків, стратегії та механізми захисту**

Реалізація інтересів аграрних корпорацій як основа забезпечення його економічної та фінансової безпеки. Загрози фінансовим інтересам аграрних корпорацій. Механізм забезпечення фінансової безпеки аграрних корпорацій. Критерії оцінки та проблеми забезпечення фінансової безпеки аграрних корпорацій. Теоретико-методологічні основи управління фінансовою безпекою аграрних корпорацій. Класифікація і декомпозиція фінансової безпеки аграрних корпорацій як об'єкта управління. Система інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою аграрних корпорацій. Системи і методи аналізу фінансової безпеки. Системи і методи планування фінансової безпеки аграрних корпорацій. Система контролю фінансової безпеки аграрних корпорацій.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність і види фінансових ризиків корпорацій	3
2	Основи оцінки фінансових ризиків	4
3	Кредитний ризик	4
4	Валютний ризик	4
5	Процентний ризик	4
6	Ринковий ризик	4
7	Соціальний ризик	3
8	Фінансова безпека корпорацій аграрного комплексу: ризики, стратегії та механізми захисту	4
	РАЗОМ	30

Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Розглянути теоретичні основи та принципи фінансових	10

	ризиків	
2	Розкрити місце та значення фінансових ризиків корпорацій в економіці країни	10
3	Проаналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан кредитного ризику.	12
4	Проаналізувати основні складові валютного ризику та розглянути фактори впливу (внутрішні та зовнішні)	13
5	Проаналізувати основні складові валютного ризику та розглянути фактори впливу (внутрішні та зовнішні)	10
6	Проаналізувати основні складові процентного ризику та дати характеристику сучасного стану банківської системи країни	12
7	Проаналізувати вплив соціального ризику на життєдіяльність корпорацій та формування стратегій розвитку країни в цілому	10
8	Охарактеризувати основні засади фінансової безпеки аграрних корпорацій. Знайти приклади вдалого вирішення концептуальних проблем ризиків в міжнародній практиці	13
	РАЗОМ	90

Завдання для практичних занять та самостійної роботи студентів

Тема 1. Сутність і види фінансових ризиків корпорацій

Завдання для практичного заняття

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

1.1. Передумови актуалізації управління фінансовими ризиками корпорацій.

1.2. Сутність і види фінансових ризиків корпорацій, сфери їх прояву.

1.3. Основні підходи та принципи управління фінансовими ризиками корпорацій.

1.4. Суб'єкти управління фінансовими ризиками корпорацій та їх функції.

2. Завдання з нормативно-законодавчої бази

2.1. Відповідно до Методичних рекомендацій з удосконалення управління в банках України назвіть головні компоненти ефективного управління ризиками.

2.2. Ґрунтуючись на Основних принципах ефективного банківського нагляду, назвіть ті з них, які відносяться до управління ризиками.

2.3. Відповідно до Правил формування, обліку та розміщення страхових

резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, визначте особливості розміщення таких резервів.

2.4.Відповідно до Правил формування страхових резервів із страхування життя визначте, які ліміти інвестування страхових резервів у різні види фінансових активів встановлено.

2.5.Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначте, які ліміти інвестування в фінансові активи встановлено.

2.6.Відповідно до Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» визначте, які ліміти інвестування в фінансові активи встановлено.

2.7.Відповідно до законодавства України визначте вимоги до формування резервів підприємств.

2.8.Відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні визначте, які фінансові ризики банку враховуються під час розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу, та як це робиться.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Творчо-аналітичні завдання

1.1.Відповідно до матеріалів періодичної літератури проаналізуйте тенденції розвитку світового фінансового ринку щодо особливостей прояву різних факторів фінансових ризиків сьогодення.

1.2.Проаналізуйте причини, передумови та наслідки однієї з останніх валютних криз.

1.3.Проаналізуйте причини, передумови та наслідки однієї з останніх світових системних фінансових криз.

1.4.Узагальніть тенденції розвитку рекомендаційних вимог Базельського комітету з банківського нагляду щодо нормативів капіталу банків.

1.5.Відповідно до матеріалів періодичної літератури проаналізуйте сучасну практику страхування фінансових ризиків в Україні.

1.6.Відповідно до Спеціального стандарту поширення даних та Програми

оцінки фінансової стабільності, розробленої Світовим валютним фондом, визначте, які показники оцінки фінансової стабільності країни застосовуються, та охарактеризуйте їх динаміку в Україні за останні три роки.

2. Логіко-структурні схеми

2.1. У формі таблиці подайте види фінансових ризиків та особливості їх прояву для страхових компаній, банків, інвестиційних фондів, пенсійних фондів.

2.2. У формі таблиці подайте види фінансових ризиків та особливості їх прояву для різних видів банків залежно від спрямованості їх діяльності (інвестиційних, ощадних тощо).

2.3. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» у вигляді схеми представте взаємозв'язок функцій управління НБУ щодо різних видів ризиків.

2.4. Відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні у вигляді схеми наведіть види капіталу банку та їх призначення щодо покриття різних видів фінансових ризиків.

2.5. У вигляді схеми представте логіку взаємозв'язку (взаємовпливу) між різними видами фінансових ризиків.

Тестові завдання для перевірки знань

1. *Фінанси підприємств – це...*

а) грошові кошти підприємства;

б) кредитні ресурси;

в) економічні відносини, які виникають в процесі створення підприємства, отримання і розподілу грошових доходів, формування і використання фондів грошових коштів;

г) грошові фонди підприємства.

2. *Який із наведених нижче факторів не належить до передумов актуалізації управління фінансовими ризиками:*

а) стрімке зростання обсягів світових фінансових активів;

- б) розвиток спекулятивного фінансового ринку;
- в) зменшення незалежності від державного контролю;
- г) глобалізаційні процеси у фінансовій сфері та економіці.

3.Можливість зміни ціни фінансових ресурсів або товарів характеризує:

- а) процентний ризик;
- б) ціновий ризик;
- в) валютний ризик;

4.Ступінь змін цін на фінансові активи на визначеному проміжку часу

відбиває:

- а) лімітування;
- б) волатильність;
- в) диверсифікація;
- г) хеджування.

5.Який із зазначених заходів з управління фінансовими ризиками повинен

здійснюватися в першу чергу?

- а) ідентифікація ризиків;
- б) оцінка ризиків;
- в) управління ризиком;
- г) установлення лімітів.

6.За частотою прояву фінансові кризи поділяються на:

- а) циклічні і специфічні;
- б) спеціальні, періодичні, хронічні;
- в) уповільнені, зростаючі, миттєві, прискорені;
- г) внутрішні, зовнішні.

7.Прогнозовані середні втрати, що виникають при проведенні фінансової

операції, класифікуються як:

- а) очікувані;
- б) випадкові;
- в) катастрофічні;
- г) часткові.

8.Які функції не може виконувати підрозділ, що відповідає за управління

фінансовими ризиками організації?

- а) визначати політику організації у сфері управління ризиками;
- б) проводити операції, спрямовані на зниження ризику (хеджування);
- в) пропонувати колегіальним органам ліміти фінансового результату «стоп- лос»;

г) оцінювати фінансовий результат діяльності підрозділів.

9.Ціновий фінансовий ризик – це:

а) ризик, пов'язаний з можливими втратами у разі реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну оцінки їхньої якості і споживчої вартості;

б) ризик непрямого (побічного) фінансового збитку внаслідок нездійснення будь-якого заходу;

в) ризик, що виявляється у збільшенні відпливу або припливу коштів у разі зміни обмінного курсу;

г) можливість зміни ціни фінансових ресурсів або активів, що купуються.

10.Збільшення лімітів окремих контрагентів у разі збереження сукупного ліміту кредитного ризику контрагентів (загальна сума під кредитним ризиком) призведе до:

а) пропорційного зростання ймовірності виникнення збитків;

б) пропорційного зниження ймовірності виникнення збитків;

в) а) і б) одночасно;

г) не вплине на ймовірність виникнення збитків.

11.Які функції не можуть виконуватися підрозділом, що безпосередньо виконує операції на фінансових ринках?

а) відбиття операцій у бухгалтерському обліку;

б) оцінка фінансового результату власних операцій;

в) пропозиція лімітів на власні операції колегіальним органам;

г) оцінка ринкового ризику проведених операцій.

12.Не належить до принципів управління фінансовими ризиками:

а) усвідомленість прийняття ризиків;

б) незалежність управління окремими видами ризиків;

в) урахування цільового фактора в управлінні ризиками;

г) економічність управління.

13.Квазіфінансові ризики – це:

- а) ризикова подія нефінансового характеру, що призводить до зміни фінансового параметру;
- б) ризик змін у сфері прямого оподатковування;
- в) можливість повного або часткового невиконання кредитором або одержувачем позики своїх зобов'язань;
- г) ризик зміни цін на нефінансові активи.

14.При визначенні величини необхідного капіталу банки класифікують втрати так:

- а) випадкові та очікувані втрати;
- б) економічні, політичні, валютні втрати;
- в) очікувані, випадкові, катастрофічні втрати;
- г) систематичні та несистематичні втрати.

15.Можливість непередбачених втрат внаслідок технічних помилок під час проведення операцій, навмисних або ненавмисних дій персоналу не є:

- а) операційним ризиком;
- б) фінансовим ризиком;
- в) ризиком, яким можна управляти;
- г) ризиком, що контролюється.

16.Можливість виникнення дефіциту наявних коштів або інших високоліквідних активів для виконання зобов'язань перед контрагентами – це:

- а) операційних ризик;
- б) кредитний ризик;
- в) ризик ліквідності;
- г) ринковий ризик.

17.Можливість втрат, викликаних неспроможністю придбання або продажу активу в потрібній кількості за досить короткий час через погіршення ринкової кон'юнктури – це:

- а) ринковий ризик;
- б) ризик ліквідності;
- в) кредитний ризик;
- г) операційний ризик.

18.Можливість негативної зміни вартості активів внаслідок неспроможності контрагентів виконати свої зобов'язання – це:

- а) ризик платоспроможності;*
- б) кредитний ризик;*
- в) ризик ліквідності;*
- г) ринковий ризик.*

19.Формування резервного фонду відрахування, в який для окремої особи, що мінімізує ризик, встановлюються на рівні значно меншому за суму очікуваного збитку і, як наслідок, відшкодування втрат, є:

- а) хеджуванням;*
- б) резервуванням;*
- в) страхуванням;*
- г) диверсифікацією.*

20.Відшкодування збитків у разі ризикової події припускає:

- а) хеджування;*
- б) резервування;*
- в) управління активами і пасивами;*
- г) диверсифікацію.*

21.Укладання угоди, що застосовує похідні фінансові інструменти та враховується на позабалансових рахунках, передбачає:

- а) хеджування;*
- б) резервування;*
- в) страхування;*
- г) диверсифікацію.*

22.Зниження максимально можливих втрат за одну ризикову подію разом зі зростанням кількості видів ризику, які необхідно контролювати, передбачає:

- а) хеджування;*
- б) резервування;*
- в) управління активами і пасивами;*
- г) диверсифікацію.*

23.Балансування наявних коштів, вкладень і зобов'язань з метою зниження

до мінімуму зміни чистої вартості припускає:

- а) диверсифікацію;
- б) резервування;
- в) управління активами і пасивами;
- г) хеджування.

24.Поява на ринку можливості залучення ресурсів або вкладення коштів в активи на більш вигідних умовах, ніж це було зроблено підприємством, є:

- а) операційним ризиком;
- б) непрямим чинником;
- в) втраченою вигодою;
- г) відбивається у фінансовій звітності підприємства.

25.Ризик неспроможності активів бути як забезпечення для отримання коштів – це:

- а) ризик забезпечення;
- б) операційний ризик;
- в) ризик зниження прибутковості;
- г) ризик зниження вторинної ліквідності.

Тема 2. Основи оцінки фінансових ризиків

Завдання для практичного заняття

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

- 1.1. Загальні підходи до кількісної оцінки фінансових ризиків.
- 1.2. Нерівність Чебишева.
- 1.3. Групи традиційних показників у теорії ризику.
- 1.4. Емпірична шкала рівня ризику залежно від ймовірності втрат у розмірі прибутку.
- 1.5. Показник «вартості під ризиком».
- 1.6. Методи, що застосовуються для апроксимації розподілу ймовірностей випадкової величини.
- 1.7. Історична волатильність.

- 1.8. Стрес-тестування.
- 1.9. Врахування ступеня схильності до ризику.
- 1.10. Функція корисності.
- 1.11. Очікувана грошова оцінка.
- 1.12. Основні характеристики функції корисності.
- 1.13. Функція корисності Неймана – Моргенштерна.

2. Доповіді здобувачів вищої освіти за підготовленими рефератам та презентаціями.

3. Завдання з нормативно-законодавчої бази.

3.1. Відповідно до «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» виділить основні компоненти визначення параметрів ризику банку та зазначте, чим вони відрізняються.

3.2. Відповідно до «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» визначте фактори оцінки та кількісні параметри кредитного ризику.

3.3. Відповідно до «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» визначте фактори оцінки та кількісні параметри процентного ризику.

3.4. Відповідно до «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» визначте фактори оцінки та кількісні параметри ринкового ризику.

3.5. Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» визначити базові фактори ризиків та типи ризиків, що використовуються у стрес-тестуванні.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1.

Самостійно опрацюйте відео-матеріали за посиланнями:

<https://youtu.be/ZTYcIkPoCrk>

За результатами опрацьованого матеріалу напишіть коротке есе на тему: «Аналіз та управління фінансовими ризиками компанії».

Завдання 2. Творчо-аналітичні завдання.

2.1. Згідно з даними про індекс вітчизняної фондової біржі за останні 2 місяці розрахуйте:

- а) середнє значення індексу;
- б) розмах варіації (різниця між максимальним та мінімальним значеннями);
- в) волатильність індексу (історичну волатильність).

2.2. Згідно з даними про офіційний курс гривні до долара США за останні 2 місяці розрахуйте:

- а) середнє значення курсу;
- б) розмах варіації (різницю між максимальним та мінімальним значеннями);
- в) волатильність курсу (історичну волатильність).

2.3. Згідно з даними про офіційний курс гривні до євро за останні 2 місяці розрахуйте:

- а) середнє значення курсу;
- б) розмах варіації (різницю між максимальним та мінімальним значеннями);
- в) волатильність курсу (історичну волатильність).

2.4. Проаналізуйте результати стрес-тестування НБУ за останні 3 роки та визначте тенденції ступеня ризикованості банківської системи щодо шокового впливу макроекономічних параметрів.

2.5. Узагальніть останні наукові дослідження щодо психологічних аспектів прийняття ризикованих рішень у сфері фінансів.

Завдання 3. Вирішити задачі.

3.1. Ймовірність зростання вартості акції А дорівнює 20 %, вартості акції Б – 40 %. Ймовірність одночасного зростання вартості цих акцій – 45 %. Визначте ймовірність такого зростання вартості хоча б однієї з цих акцій.

3.2. Ймовірність зростання курсу долара США, що обумовлена зростанням відсоткових ставок, складає 15 %. Передбачена можливість зростання курсу долара складає 24 %, відсоткових ставок – 10 %. Визначте ймовірність одночасного підвищення таких фінансових параметрів.

3.3. Маточікування доходів підприємства складає 2 500 тис. грн.; середньоквадратичне відхилення – 750 тис. грн. Припускається, що розподіл ймовірностей доходів підприємства має нормальний закон розподілу. Залежно від розміру шкоди визначено такі види та розміри можливих збитків підприємств:

- катастрофічні збитки – 1 800 тис. грн.;
- критичні збитки – 2 000 тис. грн.;
- припустимі збитки – 400 тис. грн.

Визначте ймовірність, з якою величина доходів підприємства може знизитися до рівня катастрофічних, критичних та припустимих збитків.

3.4. Поточний курс долара США – 41 грн. за 1 дол., середньоквадратичне відхилення – 0,75 грн., довірчий інтервал – 99 %. У банка довга відкрита позиція обсягом 5 млн. дол. США. Визначте показник вартості під ризиком (VaR).

3.5. Ставлення до ризику особи, що приймає рішення, характеризується такою функцією корисності: $U(x) = 1,5x$.

Необхідно визначити очікуваний грошовий виграш, гарантовану суму (БДЕ) та премію за ризик для лотереї: А (кращий результат подій) = 17, а (гірший результат подій) = 3; p (ймовірність кращого результату) = 0,6.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Висновок про ступінь припустимості ризику робиться на підставі:

- а) якісного аналізу;
- б) експертного аналізу;
- в) кількісного аналізу;
- г) усі відповіді правильні.

2. Ступінь чи міра можливості випадкової події визначається на підставі розрахунку:

- а) граничного рівня ризику;
- б) максимального рівня ризику;
- в) ймовірності;
- г) квантиля.

3. Змінна з невизначеною поведінкою називається:

- а) невизначеною;
- б) випадковою;
- в) квазізмінною;
- г) недетермінованою.

4. У разі, якщо можливі невизначені результати відомі та рівноймовірні, розраховується:

- а) емпірична ймовірність;
- б) статистична ймовірність;
- в) апіорна ймовірність;
- г) суб'єктивна ймовірність.

5. У разі, якщо ймовірність оцінюється відношенням кількості випадків, в яких відбулася ця подія, до загальної кількості випробувань, така ймовірність є:

- а) класичною;
- б) суб'єктивною;
- в) емпіричною;
- г) апостеріорною.

6. На підставі думки експертів розраховується ймовірність:

- а) емпірична;
- б) суб'єктивна;
- в) експертна;
- г) апостеріорна.

7. Дві ризикових події є незалежними, якщо:

- а) поява однієї призводить до неможливості настання іншої події;
- б) події не можуть відбутися одночасно;
- в) події можуть відбутися одночасно;
- г) ймовірність появи однієї події впливає на спроможність появи іншої.

8. Дві ризикових події є взаємовиключними, якщо:

- а) ймовірність появи однієї події впливає на можливість появи іншої;
- б) поява однієї призводить до неможливості іншої події;
- в) для них є суттєвою умовна ймовірність;

г) ймовірність їх спільного настання визначається на підставі помноження ймовірностей їх реалізації.

9.Ймовірність зростання вартості акції А дорівнює 30 %, вартості акції Б – 60 %. Ймовірність одночасного зростання вартості цих акцій – 50 %. Тоді ймовірність того, що відбудеться зростання вартості хоча б однієї з таких акцій, складатиме:

- а) 90 %;
- б) 40 %;
- в) 50 %;
- г) 20 %.

10.Розподіл ймовірностей податкового ризику є:

- а) безперервним;
- б) нормальним;
- в) дискретним;
- г) стандартним.

11.Безперервний розподіл ймовірностей не можна використати для:

- а) ризику зниження грошових надходжень підприємства;
- б) кредитного ризику;
- в) валютного ризику;
- г) правильної відповіді немає.

12.Яка частка значень випадкової змінної потрапить в діапазон від -1 до 1 для розподілу Гаусса:

- а) 50 %;
- б) 66 %
- в) 99 %

г) частка не може бути визначена, оскільки залежить від дисперсії конкретного розподілу.

13.Випадкова змінна із середньою арифметичною, рівною нулю і середнім квадратичним відхиленням, рівним одиниці, називається:

- а) динамічною;
- б) нормальною;
- в) стандартизованою;

г) ймовірнісною.

14.Площа будь-якого вертикального сегмента під кривою функції щільності розподілу дорівнює:

а) ймовірності того, що випадкова змінна перевищить деяке значення x ;

б) нулю;

в) одиниці;

г) ймовірності того, що нормально розподілена випадкова величина набуде значення на інтервалі, відповідно до даного сегменту.

15.Відповідно до нерівності Чебишева ймовірність того, що випадкова величина відхиляється по модулю від свого математичного очікування більш ніж на задану величину α , не перевищує:

а) її середньому відхиленню, поділеному на α ;

б) її середньому відхиленню, поділеному на α^2 ;

в) її дисперсії;

г) її дисперсії, поділеній на α^2 .

16.VaR кредитного портфеля фінансової установи на 99 % довірчому інтервалі становить 25 млн. грн. Це означає, що:

а) втрати фінансової установи в найближчому майбутньому з імовірністю 99 % можуть скласти 25 млн. грн.;

б) втрати в розмірі 25 млн. грн. може понести фінансова установа не частіше, ніж 1 раз за 100 днів;

в) фінансова установа не може понести втрати, що перевищують 25 млн. грн.;

г) правильної відповіді немає.

17.Вплив екстремальних факторів ринку на фінансові показники (параметри) дозволяє здійснити:

а) розрахунок показника VaR;

б) показник порогового ризику (Shortfall risk);

в) аналіз чутливості;

г) стрес-тестування.

18.Об'єктивно оцінений, визначений відповідно до ризику капітал, необхідний для захисту фінансової установи від втрат (обумовлених

кредитним, ринковим та операційним ризиком), які виникають в ході його діяльності – це:

- а) регулятивний капітал;
- б) нормативний капітал;
- в) балансовий капітал;
- г) економічний капітал.

19. Максимальна сума грошей, яку особа, яка приймає рішення, готова заплатити за участь у грі (лотереї), або мінімальна сума грошей, за яку він готовий відмовитися від гри, називається:

- а) очікуваним грошовим еквівалентом;
- б) очікуваною грошовою оцінкою;
- в) безумовним грошовим еквівалентом;
- г) математичним очікуванням виграшу.

Тема 3. Кредитний ризик

Завдання для практичної роботи роботи

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

- 1.1. Сутність і види кредитного ризику.
- 1.2. Виникнення кредитного ризику.
- 1.3. Індивідуальний і портфельний кредитні ризики.
- 1.4. Методичні підходи до оцінки кредитного ризику одержувача позики і управління ним.
- 1.5. Оцінка кредитного ризику.
- 1.6. Активи банку за рівнем кредитного ризику для розрахунку нормативу достатності капіталу.
- 1.7. Коефіцієнт ймовірності дефолту боржника-фізичної особи.
- 1.8. Очікувані збитки.
- 1.9. Кредитний рейтинг.
- 1.10. Оцінка та управління кредитним ризиком нефінансових корпорацій.
- 1.11. Використання кредитних деривативів у практиці управління кредитним

ризик.

2. Доповіді здобувачів вищої освіти за підготовленими рефератам та презентаціями.

3. Вирішити задачі.

Задача 3.1.

Банк А спеціалізується на кредитуванні підприємств металургійної промисловості, а банк Б переважно на кредитах легкої промисловості. Концентрація портфелів кредитів цих банків висока. Піклуючись про якість кредитного портфеля, банки змушені диверсифікувати кредитні вкладення. Банк А вирішив дати кредит підприємству легкої промисловості, а банк Б – підприємству металургійної промисловості. Головні труднощі такого кредитування – відсутність досвіду роботи з такими підприємствами. Необхідно визначити оптимальні дії банків.

Задача 3.2.

Банк надав суб'єкту господарювання кредит у розмірі 1 550 000 грн. на 5 років. Процентна ставка – 12 % річних. Відсотки сплачуються наприкінці кожного року, основна сума кредиту погашається в кінці терміну кредитної угоди. На момент первісного визнання кредит не класифікується як придбаний знецінений фінансовий актив. Тому в нульовому періоді банк визнає очікувані кредитні збитки протягом місяців після дати первісного визнання. У випадку банкрутства позичальник не погасить 35 % боргу, ймовірність банкрутства протягом 12 місяців від дати первісного визнання – 7 %.

Визначити очікувані кредитні збитки та обсяг необхідного резерву.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Написати доповіді чи підготувати презентації на запропоновані теми:

- 1.1. Опишіть стандартизований підхід до оцінки кредитного ризику банку згідно з Базельською угодою про капітал.
- 1.2. Опишіть підхід до оцінки кредитного ризику банку, заснований на внутрішніх рейтингах, згідно з Базельською угодою про капітал.
- 1.3. Опишіть класифікацію рейтингів та наведіть рейтингову шкалу рейтингового агентства Moody's Investor Service. Які українські компанії оцінюються за цим рейтингом та які основні чинники – екзогенні або ендогенні – вплинули на зміну рейтингу одного з підприємств?
- 1.4. Опишіть класифікацію рейтингів та наведіть рейтингову шкалу рейтингового агентства Standart & Poor's. Які українські компанії оцінюються за

цим рейтингом, які основні чинники – екзогенні або ендегенні – вплинули на зміну рейтингу одного з підприємств?

1.5. Опишіть класифікацію рейтингів та наведіть рейтингову шкалу рейтингового агентства Fitch Ratings. Які українські компанії оцінюються за цим рейтингом, які основні чинники – екзогенні або ендегенні – вплинули на зміну рейтингу одного з підприємств?

1.6. Застосовуючи агреговану інформацію щодо активів, резервів та фінансових результатів банків України, визначте рівень та проаналізуйте вплив кредитних ризиків на фінансовий стан банківської системи

Тестові завдання для перевірки знань

1.Ризик невиконання позичальником (контрагентом) зобов'язань за кредитними операціями, тобто ризик того, що сплата позичальником процентів та основного боргу буде здійснюватися з відхиленням від умов кредитної згоди або взагалі не буде здійснюватися, називається:

- а) кредитним ризиком;
- б) валютним ризиком;
- в) економічним ризиком;
- г) фінансовим ризиком.

2.Кредитний ризик виникає при:

- а) кредитуванні позичальників банками та фінансовими установами, що надають кредити;
- б) придбанні боргових цінних паперів у цілях інвестування коштів;
- в) комерційному кредитуванні підприємств (нефінансових корпорацій), де заборгованість оформлюється векселем або враховується як дебіторська заборгованість;
- г) усі відповіді правильні.

3.Кредитний ризик виникає безпосередньо при:

- а) придбанні боргових цінних паперів у цілях інвестування коштів;
- б) коливаннях курсів іноземних валют;
- в) збільшенні процентних ставок банками по кредитах;

г) зростанні інфляції.

4.Оцінка диверсифікації активів передбачена при оцінці:

- а) індивідуального кредитного ризику;
- б) портфельного кредитного ризику;
- в) суверенного кредитного ризику;
- г) узагальненого кредитного ризику.

5.Визначення агрегованого (інтегрального) показника рівня кредитоспроможності з урахуванням якісних показників, що оцінюють ті або інші характеристики позичальника, передбачає:

- а) коефіцієнтний аналіз кредитоспроможності позичальника;
- б) моделі, що засновані на побудові функції розподілу ймовірностей кредитного ризику;
- в) експертну рейтингову оцінку;
- г) якісні показники, що не враховуються в оцінці кредитного ризику.

6.Наявність у позичальника (контрагента) передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит та проценти за ним у повному обсязі в обумовлені договором терміни віддзеркалює:

- а) платоспроможність;
- б) ліквідність;
- в) кредитоспроможність;
- г) фінансову стійкість.

7.У показнику очікуваних збитків враховується:

- а) ймовірність дефолту, збиток у разі дефолту, експозиція при дефолті;
- б) ймовірність дефолту та збиток у разі дефолту;
- в) ймовірність дефолту та експозиція при дефолті;
- г) тільки ймовірність дефолту.

8.Під коефіцієнтним аналізом кредитного ризику розуміють:

а) визначення агрегованого (інтегрального) показника рівня кредитоспроможності (з урахуванням якісних показників, що оцінюють ті або інші характеристики позичальника);

б) оцінку ступеня кредитоспроможності позичальника, його фінансового стану;

в) побудову функції розподілу ймовірностей кредитного ризику, визначення показників ймовірності дефолту, збитків у разі дефолту, погрози при дефолті (величини експозиції);

г) оцінку платоспроможності юридичних осіб.

9. Які з наведених методів є до методами управління кредитним ризиком?

а) нормування;

б) аналіз і синтез;

в) лімітування;

г) нецільове резервування коштів.

10. Кредитний скоринг – це:

а) оцінка кредитоспроможності фізичних осіб;

б) оцінка кредитоспроможності юридичних осіб;

в) оцінка платоспроможності фізичних осіб;

г) оцінка платоспроможності юридичних осіб.

11. Згідно з класифікацією активів банку за рівнем кредитного ризику до першої групи належать:

а) активи зі ступенем ризику 0;

б) активи зі ступенем ризику 5;

в) активи зі ступенем ризику 10;

г) активи зі ступенем ризику 0,8.

12. До восьмої групи активів за рівнем ризику належать:

а) кредити юридичним особам;

б) цінні папери, емітовані суб'єктами господарювання, що мають кредитний рейтинг за міжнародною шкалою, не нижчий, ніж рівень «BBB–»;

в) валюта та банківські метали до отримання за купленими опціонними контрактами з метою хеджування;

г) іпотечні облігації, емітовані фінансовою установою, понад 50 % корпоративних прав якої належить державі та / або державним банкам.

13. Показник втрати в разі дефолту залежить від:

а) розміру кредитного ризику за активом;

б) вартості забезпечення, що береться до розрахунку кредитного ризику;

в) ліквідності забезпечення, що визначається банком згідно з нормативами

НБУ;

г) б та в.

14. Які існують підходи до оцінки кредитного ризику згідно з Базелем II?

а) підхід на основі внутрішніх рейтингів та стандартизований підхід;

б) фундаментальний та поглиблений підходи;

в) диверсифікація кредитного портфелю та лімітування;

г) підхід на основі коефіцієнтного аналізу та експертної рейтингової оцінки.

15. Валовий кредитний ризик – це:

а) загальна сума несплаченого кредиту;

б) ризик зміни облікової ставки НБУ;

в) загальна заборгованість за кредитними операціями;

г) величина зміни процентних ставок.

Тема 4. Валютний ризик **Завдання для практичної роботи**

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

1.1. Види валютного ризику і фактори його визначення.

1.2. Валютна операція. Торговельні операції з іноземною валютою.

1.3. Валютний курс. Офіційний курс гривні до іноземних валют.

1.4. Фактори що впливають на формування валютного курсу.

1.5. Функціонування валютних ринків і спекулятивні валютні операції.

1.6. Ризик трансакції. Ризик, що виникає під час перерахунку (конвертації або трансляції) однієї валюти в іншу (трансляційний ризик).

1.7. Монетарні статті балансу.

1.8. Економічний валютний ризик.

1.9. Коротка валютна позиція. Відкрита валютна позиція.

1.10. Методи управління валютним ризиком.

1.11. Методи управління валютним ризиком, що ґрунтуються на його хеджуванні.

2. Завдання з нормативно-законодавчої бази:

2.1. Відповідно до чинного законодавства, визначте умови та можливості здійснення корпораціями форвардних валютних операцій.

2.2. Відповідно до чинного законодавства визначте умови та можливості здійснення суб'єктами економіки валютних операцій.

2.3. Відповідно до чинного законодавства визначте умови та можливості здійснення банками операцій з деривативами, в основі яких лежить курс іноземної валюти.

2.4. Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку визначте механізм обліку валютних курсових різниць та умови їх виникнення.

3. Вирішення задач.

Задача 1

Українське підприємство-експортер очікує через три місяці оплату відвантаженої продукції вартістю 700 тис. дол. США від компанії-нерезидента. Він передбачає можливість ревальвації курсу гривні, тобто зниження курсу долара.

Процентна ставка за тримісячними кредитами в іноземній валюті складає 14 % річних. Курс-спот складає 30,6 грн. за долар США. Депозитна процентна ставка за гривневими депозитами – 11 % річних. Він передбачає зниження курсу долара до 38,15 грн. через три місяці.

Оцініть, наскільки буде знижено для експортера валютний ризик, якщо:

- експортер буде користуватися методом зниження валютного ризику шляхом залучення європозики;
- визначте мінімально необхідне зниження курсу валюти, за якого підприємству доцільно користуватися таким методом управління.

Імпортер планує здійснити платіж через 2 місяці за контрактом у сумі 400 тис. євро. Поточний курс євро – 41,2 грн. Він прогнозує можливість зростання курсу євро до 41,25 грн. Оцініть доцільність здійснення прискорення оплати (здійснення її в теперішній момент), якщо вартість залучених ресурсів у євро складає 2 % річних, у гривнях – 9 % річних.

Задача 2

Підприємство-планує отримання від нерезидента виручки від реалізації в сумі 900 тис. дол. США через 1,5 місяця. Поточний курс долара складає 39,8 грн. Між тим, підприємство розглядає можливість зниження курсу долара до 39,6 грн. Оцінити доцільність залучення кредиту в доларах США з метою закриття в майбутньому відкритої валютної позиції. Процентна ставка за кредит – 16 % річних. Дохідність депозитного внеску в гривнях – 12 %, в доларах США – 10 %.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1.

Перегляньте відео-матеріали по темі заняття за посиланнями:

<https://youtu.be/9mnS6zTHLkY> «Як НБУ повертає гнучкий курс гривні» та написати есе, щодо характеристики повернутого курсу та необхідності запровадження на початку війни регульованого курсу.

Завдання 2. Завдання з нормативно-законодавчої бази:

2.1. Відповідно до чинного законодавства, визначте умови та можливості здійснення банками форвардних валютних операцій.

2.2. Відповідно до чинного законодавства визначте умови та можливості здійснення суб'єктами економіки валютних операцій.

2.3. Відповідно до чинного законодавства визначте умови та можливості здійснення банками операцій з деривативами, в основі яких лежить курс іноземної валюти.

2.4. Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку визначте механізм обліку валютних курсових різниць та умови їх виникнення.

Завдання 3. Творчо-аналітичне завдання

3.1. Ґрунтуючись на динаміці офіційного курсу НБУ долара США до гривні, проаналізуйте основні тенденції його зміни за останній рік та визначте фактори, що його обумовили.

3.2. Ґрунтуючись на динаміці офіційного курсу НБУ євро до гривні, проаналізуйте основні тенденції його зміни за останній рік та визначте фактори, що його обумовили.

Тестові завдання для перевірки знань

1. До принципів, на яких заснована Ямайська валютна система, не можна віднести:

- а) демонетизацію золота;
- б) обіговість долара в золото;
- в) необіговість долара в золото;
- г) право країн-членів МВФ вводити будь-який валютний курс.

2. Не класифікуються як поточні торговельні операції в іноземній валюті:

- а) розрахунки за експорт товарів;
- б) розрахунки за імпортом товарів;
- в) розрахунки за придбану сировину у нерезидента;
- г) розрахунки, пов'язані з виконанням зобов'язань за гарантіями та порукою.

3. Класифікуються як поточні неторговельні операції в іноземній валюті:

- а) розрахунки з експорту продукції з відстрочкою платежу;
- б) отримання від нерезидентів кредитів;
- в) сплата відрядних видатків в іноземній валюті;
- г) виконання зобов'язань перед нерезидентом по лізингу.

4. Не класифікуються як операції, пов'язані з рухом капіталу в іноземній валюті:

- а) здійснення платежів за факторингом;
- б) здійснення прямих інвестицій;
- в) здійснення портфельних інвестицій;
- г) здійснення страхових платежів.

5. Торговельні операції з іноземною валютою – це:

- а) операції з купівлі та продажу іноземної валюти;
- б) операції з купівлі та продажу іноземної валюти, з обміну та операції з валютними деривативами;
- в) операції з конвертування іноземної валюти;
- г) операції з купівлі, продажу, обміну іноземної валюти.

6. Операція з продажу іноземної валюти – це:

- а) операція з продажу ВКВ за гривні;
- б) операція з продажу однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту;
- в) операція з продажу іноземної валюти за гривні;
- г) операція з конвертування іноземної валюти.

7. Операція з обміну іноземної валюти – це:

- а) операція з продажу ВКВ за гривні;
- б) операція з конвертування однієї іноземної валюти на іншу іноземну валюту;
- в) операція з продажу іноземної валюти за гривні;
- г) операція з обміну гривні на іноземну валюту.

8. Торговельні операції з іноземною валютою в Україні можуть здійснювати:

- а) тільки уповноважені банки та НБУ;
- б) усі економічні суб'єкти, що мають на це ліцензію;
- в) уповноважені суб'єкти валютного ринку та НБУ;
- г) усі фінансово-кредитні установи, включно з НБУ.

9. Суб'єкти ринку мають право здійснювати купівлю, продаж іноземної валюти:

- а) виключно на міжбанківському валютному ринку України;
- б) на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародному валютному ринку;
- в) на міжнародному валютному ринку;
- г) на міжбанківському валютному ринку України та на європейському валютному ринку.

10. Суб'єкти ринку мають право здійснювати обмін іноземної валюти:

- а) виключно на міжбанківському валютному ринку України;
- б) на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародному валютному ринку;
- в) на міжнародному валютному ринку;
- г) в обмінних пунктах, що підписали договір з банком.

11. Уповноважені банки мають право здійснювати валютні операції на

умовах «форвард»:

- а) для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти;
- б) для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за умов, що обидві валюти є валютами 1-ої групи Класифікатора;
- в) для хеджування ризиків, а також у спекулятивних цілях зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти;
- г) для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за умов, що обидві валюти є валютами 2-ої групи Класифікатора.

12.Суб'єкти валютного ринку в Україні не мають права здійснювати валютні операції:

- а) на умовах тод;
- б) на умовах форвард;
- в) на умовах том;
- г) з валютними опціонами.

13.Курс іноземної валюти, що використовується під час проведення валютних операцій типу спот, – це:

- а) строковий валютний курс;
- б) ф'ючерсний валютний курс;
- в) поточний валютний курс;
- г) форвардний валютний курс.

14.Можливість неотримання прибутку або виникнення збитків внаслідок безпосереднього впливу зміни обмінного курсу на очікувані потоки грошових коштів – це:

- а) трансляційний валютний ризик;
- б) трансакційний валютний ризик;
- в) економічний валютний ризик;
- г) девальваційний валютний ризик.

15.Експортер, який підписав контракт на постачання продукції з відстрочкою платежу на 4 місяці, наражається на:

- а) трансляційний валютний ризик;

- б) трансакційний валютний ризик;
- в) трансакційний та трансляційний валютний ризик;
- г) валютний ризик.

Тема 5. Процентний ризик

Завдання для практичної роботи

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

- 1.1. Сутність процентного ризику і фактори його визначення.
- 1.2. Позиковий відсоток.
- 1.3. Ставка рефінансування. Види банківського відсотку.
- 1.4. Механізм зміни процентної ставки.
- 1.5. Основні факторів впливу на процентні ставки.
- 1.6. Види процентного ризику (для одержувача позики або інвестора (вкладника)). Процентна маржа.
- 1.7. Крива процентного доходу.
- 1.8. Ризик права вибору.
- 1.9. Основні методи управління процентним ризиком.
- 1.10. Принципи управління процентним ризиком.
- 1.11. Оцінка процентного ризику за допомогою процентної маржі та процентного спреду.
- 1.12. Оцінка процентного ризику на основі геп-аналізу.
- 1.13. Оцінка процентного ризику банку на основі аналізу дюрації.
- 1.14. Методи управління процентним ризиком (регулювання його розміру).
- 1.15. Інструменти хеджування процентного ризику.

2. Вирішення задач:

Задача 1.

Оцінити відсотковий ризик банку за даними балансу, якщо ліміт індексу

ризик у встановлено на рівні 12%. Як зміниться маржа банку, якщо відсоткові ставки зростуть на 4,8%?

Баланс банку

Показник	Активи, тис. грн.	Пасиви, тис. грн.
Збалансовані за строками	255	255
Чутливі до зміни ставки	420	600
Не чутливі до зміни ставки	745	375
Неробочі активи/безпроцентні пасиви	180	70
Капітал		300
Всього	1600	1600

Задача 2.

Підприємство планує залучити позикові кошти через 3 місяці на рік. На сьогодні такий кредит можна взяти під 17 % річних. Прогнозуючи зростання процентних ставок, підприємство здійснює операцію «форвард–форвард». Процентна ставка за депозитом складає 12 % річних. Визначити, на скільки повинні зрости процентні ставки через 3 місяці, щоб така операція стала доцільною.

Задача 3.

Підприємство збирається залучити кредит у сумі 500 тис. дол. на строк 9 місяців через три місяці. Розглядається можливість підвищення процентних ставок до 18 % (ставка LIBOR). Підприємство збирається взяти кредит із ставкою LIBOR +1 %. Воно заключає з банком угоду FRA та фіксує ставку на рівні 17 % річних.

У випадку, коли ставка LIBOR склала 19 % (прогноз підтвердився), яким та кому буде компенсаційний платіж?

3. Логіко-структурні схеми

3.1. Ґрунтуючись на Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, у вигляді схеми подайте компоненти системи управління ризиками щодо ризику зміни процентної ставки.

3.2. У вигляді схеми подайте класифікацію видів процентних ставок

відповідно до банківської сфери.

3.3. Схематично представте механізм застосування відсоткових кепів та флорів.

3.4. Схематично представте механізм застосування відсоткових ф'ючерсів.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Опрацювати літературні джерела, періодику та написати доповідь, реферат або зробити презентацію за однією із запропонованих тем на вибір.

1.1. Проаналізуйте динаміку середніх процентних ставок за кредитами та депозитами в національній та іноземній валюті комерційних банків за останні три роки.

1.2. Розрахуйте показники реальних процентних ставок за кредитами та депозитами банків різної строковості за останні 5 років.

1.3. Проаналізуйте динаміку Українського індексу міжбанківських ставок, зробіть гіпотезу про чинники, що вплинули на цю динаміку та визначте його тренд.

1.4. Розрахуйте показники волатильності процентних ставок за різними видами депозитів та кредитів, враховуючи ставки на міжбанківському ринку.

1.5. Розрахуйте показники гепу за сукупними даними комерційних банків України.

1.6. Розрахуйте показники дюрації за сукупними даними комерційних банків України.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Якщо величина процентної ставки на кредитному ринку падає, то:

- а) доцільно залучати кредит із плаваючою процентною ставкою;
- б) доцільно залучати кредит із фіксованою процентною ставкою;
- в) доцільно здійснювати вкладення із плаваючою процентною ставкою;
- г) доцільно відтермінувати момент вкладання коштів.

2. Передбачається, що рівень процентних ставок за тримісячними кредитами може збільшитися на 3 %, їх рівень за строковими депозитами – на

1 %. Цій ситуації відповідає:

- а) ризик загальної зміни процентних ставок;
- б) ризик зміни відносних ставок;
- в) процентний ризик, що обумовлений зміною кривої процентних ставок; г) базисний процентний ризик.

3. Середньоринкові процентні ставки за кредитами на сьогодні складають: на місяць – 12 % річних; на 3 місяці – 14 % річних; на півроку – 15 % річних; на рік – 16 % річних. Цій ситуації відповідає:

- а) низхідна крива процентних ставок;
- б) висхідна крива процентних ставок;
- в) зворотна крива процентних ставок;
- г) крива процентних ставок, що коливається.

4. Банк залучає депозити із середнім строком погашення – 6,7 місяців. За рахунок цих коштів він надає кредити із середнім строком погашення 12,5 місяців. Цій ситуації відповідає:

- а) ризик тимчасового розриву;
- б) ризик зміни відносних ставок;
- в) ризик втраченої вигоди;
- г) базисний процентний ризик.

5. Актив або пасив не є чутливим до ризику зміни процентних ставок, якщо:

- а) строк погашення настає в цьому періоді;
- б) строк проміжної або часткової сплати основної суми боргу здійснюється в цей інтервал часу;
- в) передбачається зміна базової ставки (наприклад, облікової ставки НБУ), що покладено в основу ціноутворення актива або пасива;
- г) у цьому періоді не передбачається перегляд плаваючої процентної ставки.

6. Різниця між величиною активів та пасивів, чутливих до зміни процентних ставок на ринку, називається:

- а) гепом;
- б) спредом;

- в) маржею;
- г) дюрацією

7. Внутрішня вартість процентного опціону залежить від:

- а) ціни виконання опціону;
- б) ціни виконання опціону та поточної ринкової процентної ставки;
- в) терміну виконання опціону;
- г) можливості зміни ринкової процентної ставки на користь власника опціону до строку закінчення опційного контракту.

8. Банк залучає депозити із середнім терміном погашення 5,2 місяця. З цих коштів він видає кредити із середнім терміном погашення 9 місяців. Банк наражається на:

- а) ризик збільшення процентних ставок;
- б) ризик зниження процентних ставок;
- в) базисний ризик;
- г) ризик зниження процентних ставок і ризик ліквідності.

9. На розмір процентної маржі не впливають фактори:

- а) величина активів банку, що приносять процентний дохід;
- б) здатність банку ініціювати зміну процентних ставок за активами і частка таких активів в загальних активах, що приносять процентні доходи;
- в) величина пасивів банку, за якими банк несе процентні витрати;
- г) активи банку не приносять процентний дохід.

10. Різниця між величиною активів і пасивів, чутливих до зміни процентних ставок на ринку, називається:

- а) гепом;
- б) спредом;
- в) маржею;
- г) дюрацією.

11. Найменший процентний ризик відчуває банк при:

- а) негативному гепі;
- б) позитивному гепі;
- в) нульовому гепі;
- г) геп не є мірою чутливості банку до процентного ризику.

12. При негативному гені банк схильний:

- а) до ризику зниження процентних ставок;
- б) ризику збільшення процентних ставок;
- в) базисного ризику;
- г) ризику тимчасового розриву.

13. Величина дюрації і, отже, ступінь чутливості до процентного ризику збільшується при:

- а) збільшенні суми погашається позики найближчим часом;
- б) зниженні частоти платежів на рік;
- в) зниженні терміну позики;
- г) правильної відповіді немає.

14. Зниження величини розриву між середньозваженими строками погашення портфеля активів і зобов'язань передбачає:

- а) структурне балансування активів і зобов'язань на основі гепу;
- б) структурне балансування активів і зобов'язань на основі дюрації;
- в) структурне балансування активів і зобов'язань на основі спреду;
- г) правильної відповіді немає.

15. Підприємство з метою зниження процентного ризику залучає позикові кошти натеper і кладе їх на депозит до моменту потреби в них. Цей метод називається:

- а) залученням євродоларового кредиту;
- б) операцією «форвард–форвар»;
- в) структурним балансуванням;
- г) операцією своп.

Тема 6. Ринковий ризик

Завдання для практичної роботи

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

1.16. Ціни та індекси цін фінансових інструментів як об'єкти впливу ринкового ризику.

- 1.17. Специфічний ринковий ризик.
- 1.18. Сукупний ринковий ризик.
- 1.19. Ринкова ціна на акції та облігації.
- 1.20. Двосторонній ринковий курс.
- 1.21. Спосіб зважування.
- 1.22. Показники оцінки ринкового ризику для пайових і боргових фінансових інструментів.
- 1.23. Волативність.
- 1.24. CAPM портфель.
- 1.25. Особливості використання бета-коефіцієнта.
- 1.26. Концепція Value at Risk.
- 1.27. Сукупний ризик активу.
- 1.28. Портфельний підхід до управління ринковим ризиком.
- 1.29. Оцінка рівня ризику інвестицій у боргові фінансові інструменти.
- 1.30. Основні види активних стратегій.
- 1.31. Стандартні ситуації, що характеризують взаємозв'язок цін і обсягів торгівлі.
- 1.32. Сутність теорії Доу і технічного аналізу.
- 1.33. Хеджування ринкового ризику.

2. Завдання з нормативно-законодавчої бази

- 2.1. Відповідно до методичних розробок відповідної структури наведіть методику розрахунку індексу ПФТС.
- 2.2. Відповідно до методичних розробок відповідної структури наведіть методику розрахунку індексу Dow Jons.
- 2.3. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України визначте сутність ринкового ризику та загальні компоненти системи управління ринковим ризиком.

3. Вирішення задач:

Задача1.

Визначте ринковий ризик облігації (ступінь її вразливості до зміни ринкової процентної ставки) на підставі показника дюрації, якщо номінальна вартість облігації – 1 500 грн.; її погашення – через 4 роки; купонна процентна ставка – 16

%; проценти сплачуються двічі на рік; ринкова процентна ставка – 15 %.

Задача 2.

Визначте, на скільки зміниться ціна облігації внаслідок можливого збільшення ринкової процентної ставки на 3 %, якщо:

- номінальна вартість облігації – 10 000 грн.;
- погашення облігації – через 5 років;
- купонна процентна ставка – 20 %;
- відсотки сплачуються 4 рази на рік;
- ринкова процентна ставка на сьогодні складає 14 %.

Задача 3.

Визначте чутливість зміни ціни боргового фінансового інструмента у разі зміни процентної ставки на 3 %, якщо:

- номінальна вартість облігації – 17 000 грн.;
- погашення облігації – через 3 роки;
- купонна процентна ставка – 15 %;
- проценти сплачуються двічі на рік;
- ринкова процентна ставка на сьогодні складає 12 %.

4. Доповіді здобувачів по підготовленим рефератам та презентаціям.

Завдання для самостійної роботи студентів

Завдання 1. Для кращого розуміння теми перегляньте відео-матеріали за посиланнями: <https://youtu.be/IfjvL1otvms>

За результатами опрацьованого матеріалу напишіть коротке есе на тему: «Бізнес з нуля під час війни» (на 1-2 сторінки).

Завдання 2. Творчо-аналітичні завдання

2.1. Проаналізуйте динаміку індексу ПФТС за останній рік та виявіть чинники, що її визначають.

2.2. Проаналізуйте динаміку індексу Доу Джонса (DJIA) за останній рік та виявіть чинники, що її визначають.

2.3. На підставі даних про індекси Доу Джонса (DJIA), Standard & Poor's 500 (S&P 500), Nikkei 225, British FTSE 100 та динаміки ставки LIBOR визначте ступінь їх кореляції з цією ставкою за останній рік. Дайте оцінку впливу основних чинників, що вплинули на цю динаміку.

2.4. Охарактеризуйте ринкові ризики України під час війни (в повоєнний час).

Тестові завдання для перевірки знань

1.Ринковий ризик характерний для таких фінансових інструментів:

- а) для інвестицій, що враховуються в балансі за методом участі в капіталі;
- б) для облігацій, що затримуються до погашення;
- в) для неліквідних акцій;
- г) для фінансових інструментів, що вільно обертаються на фінансовому ринку.

2.В якому випадку для підприємства характерний вплив ринкового ризику?

- а) у випадку залучення банківського кредиту з можливою зміною процентної ставки за ним;
- б) у разі вкладення коштів на депозит;
- в) у разі придбання іноземної валюти з метою її подальшого продажу;
- г) у разі придбання акцій підприємством як стратегічним інвестором.

3.Ціна на акції найімовірніше підвищиться у разі:

- а) зниження дивідендних сплат;
- б) зростання банківських процентних ставок;
- в) підвищення необхідної норми дохідності інвесторів;
- г) зниження банківських процентних ставок.

4.Ступінь змінності цін фінансових інструментів відбиває:

- а) показник волатильності;
- б) показник коваріації;
- в) коефіцієнт кореляції;

г) математичне очікування ціни фінансового інструмента.

5.Значення волатильності ціни фінансового інструменту знижується у разі:

- а) зростання стандартного відхилення його ціни;
- б) збільшення тимчасового горизонту прогнозування;
- в) зниження тимчасового горизонту прогнозування;
- г) зниження середнього рівня динаміки цін.

6.Максимальний збиток, який ризикує зазнати суб'єкт економіки за певний час із заданою ймовірністю для певного активу або портфеля активів – це:

- а) показник волатильності;
- б) показник коваріації;
- в) показник VaR;
- г) математичне очікування ціни фінансового інструмента.

7.Ступінь волатильності ціни акції щодо ринку в цілому відбиває:

- а) бета-волатильність;
- б) показник коваріації;
- в) показник VaR;
- г) математичне очікування ціни фінансового інструмента.

8.Якщо портфель акцій складається з цінних паперів з нульовою кореляцією їх доходностей і дані акції представлені в рівних частках, то зі збільшенням їх кількості:

- а) загальний ризик портфеля не змінюється;
- б) одночасно з пропорційним зниженням специфічного ризику активів портфеля знижується загальний його ризик;
- в) пропорційно знижується загальний ризик портфеля;
- г) знижується ринковий (систематичний) ризик портфеля.

9.Найбільшого зниження загального ризику портфеля акцій можна домогтися шляхом:

- а) збільшення кількості акцій різних емітентів у портфелі;
- б) збільшуючи в портфелі частку тих акцій, кореляція між якими в портфелі близька до нуля;
- в) збільшуючи в портфелі частку тих акцій, кореляція між якими в

портфелі близька до мінус одиниці;

г) збільшуючи в портфелі частку тих акцій, кореляція між якими в портфелі близька до одиниці.

10. На прибутковість портфеля облігацій впливає:

- а) зміна форми кривої прибутковості;
- б) зміна спреду дохідності між різними секторами;
- в) зміна рівня процентних ставок;
- г) усі зазначені фактори.

Тема 7. Соціальний ризик

Завдання для практичної роботи

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

1.1 Поняття про соціальні гарантії і соціальні стандарти.

1.2 Соціальні індикатори фінансової безпеки людини (розмір оплати праці, величина сукупних доходів на душу населення, їх структура та використання, розподіл населення за рівнем середньодушового сукупного доходу, споживання продуктів харчування на душу населення).

1.3 Загрози фінансовій безпеці людини (бідність, різке розшарування населення за рівнем доходів та рівнем грошових витрат, безробіття, неефективна система пільг і допомоги), їх соціально-економічні наслідки для суспільства.

1.4 Диференціація доходів, соціальна поляризація, маргіналізація суспільства та їх вплив на фінансову безпеку держави.

1.5 Управління соціальним ризиком.

2. Доповіді здобувачів по підготовленим рефератам та презентаціям.

3. На основі даних проаналізованих за наданим переліком, дайте характеристику сучасним соціальним викликам.

3.1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України:

<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2014/>.

3.2. Експрес-випуск "Стан виплати заробітної плати" (видання Держстату)
Закон України про Державний бюджет України на відповідний рік.

3.3. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів (Держстат)
[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> Закон України
про Державний бюджет України на відповідний рік.

3.4. Статистичний щорічник України, розділ "Зайнятість населення"
(видання Держстату).

3.5. Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України (за
даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України)"
(видання Держстату).

Завдання для самостійної роботи здобувачів

Завдання 1.

Перегляньте відео-матеріали по темі заняття за посиланнями:

<https://www.youtube.com/shorts/VQHhMN2RNIQ?feature=share>

Після перегляду матеріалу напишіть коротке есе на тему: «Види
соціальних ризиків та їх паритетність» .

Завдання 2. Опрацювати літературні джерела, періодику та написати
доповідь/реферат або зробити презентацію за однією із запропонованих тем на
вибір.

2.1 Соціальна складова фінансової безпеки людини: можливості та
перешкоди досягнення та вплив на загальні результати роботи корпорацій.

2.2. Вплив демографічної складової на соціальну безпеку економіки країни.

2.3. Соціальні стандарти в Україні.

2.4. Причини низьких заробітних плат в Україні та порівняння з ЄС.

2.5. Пенсійна реформа та її значення в забезпеченні фінансової безпеки
людини та країни в цілому.

2.6. Причини виникнення бідності в світі та шляхи її подолання.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Комплекс соціально-економічних заходів держави, спрямованих на

захист населення і надання різних форм допомоги – це:

- а) соціальна психологія;
- б) соціальна економіка;
- в) соціальна політика.

2. Що не є принципом соціальної політики:

- а) надання допомоги у разі безробіття;
- б) видача заробітної плати;
- в) соціальне страхування.

3. Що не є формою соціального захисту:

- а) медична і психологічна допомога;
- б) працевлаштування;
- в) платне харчування.

4. Відновлення здоров'я, прав і доброго імені – це:

- а) соціальне страхування;
- б) соціальна реабілітація;
- в) соціальна політика.

5. Що не є функцією страхування:

- а) фінансова;
- б) ризикова;
- в) контрольна.

6. До обов'язкового страхування належать:

- а) медичне страхування;
- б) страхування домашнього майна;
- в) пенсійне страхування.

7. Закон України «Про страхування» прийнято у березні:

- а) 1996 року;
- б) 1998 року;
- в) 2004 року.

8. Що не є об'єктом страхування:

- а) страхування життя;
- б) страхування повітря;
- в) страхування відповідальності.

9. Соціально незахищеними є:

- а) пенсіонери;
- б) студенти;
- в) підприємці.

10. Надання грошової допомоги потерпілим є ... функцією страхування:

- а) контрольною;
- б) попереджувальною;
- в) ризиковою.

11. Соціальна захищеність персоналу характеризується:

- а) наявністю випадків порушення соціального захисту, рівнем охорони здоров'я, наявністю пакету соціальних послуг;
- б) наявністю на підприємстві об'єктів соціальної інфраструктури та їх доступності для персоналу;
- в) коефіцієнтом втрати робочого часу, підвищенням рівня кваліфікації працівників;
- г) ритмічністю, напруженістю праці, показниками конфліктності і мікроклімату в колективі;

Співвідношення працівників за категоріями, за основними і сумісниками, за участю у керуванні підприємством характеризують:

- а) раціональність структури персоналу;
- б) рівень забезпеченості підприємства персоналом;
- в) ефективність використання трудового потенціалу;
- г) ефективність нормування і організації праці.

Тема 8. Фінансова безпека корпорацій агропромислового комплексу: ризики, стратегії та механізми захисту

Завдання для практичної роботи

План заняття

1. Опитування здобувачів за планом практичного заняття.

Питання для опитування:

1.1. Реалізація інтересів аграрних корпорацій як основа забезпечення його

економічної та фінансової безпеки.

1.2. Загрози фінансовим інтересам аграрних корпорацій.

1.3. Механізм забезпечення фінансової безпеки аграрних корпорацій.

1.4. Критерії оцінки та проблеми забезпечення фінансової безпеки аграрних корпорацій.

1.5. Теоретико-методологічні основи управління фінансовою безпекою аграрних корпорацій.

1.6. Класифікація і декомпозиція фінансової безпеки аграрних корпорацій як об'єкта управління.

1.7. Система інформаційного забезпечення управління фінансової безпеки аграрних корпорацій. Системи і методи аналізу фінансової безпеки.

1.8. Системи і методи планування фінансової безпеки аграрних корпорацій.

1.9. Система контролю фінансової безпеки аграрних корпорацій.

2. Доповіді здобувачів по підготовленим рефератам та презентаціям.

3. Проведення термінологічного диктанту за попередніми темами дисципліни (основні терміни курсу).

4. Розв'язати наступні задачі:

Задача 1.

Постійні витрати підприємства А складають 5000 тис. грн., змінні – 200 грн./од. Обсяг реалізації – 30 тис. шт. Постійні витрати підприємства Б складають – 8000 тис. грн., змінні – 15500 грн. У плановому періоді на двох підприємствах передбачається збільшення обсягів реалізації на 25%. У якого з цих підприємств прибуток від операційної діяльності зросте більше?

Задача 2.

Частка постійних витрат підприємства А у їхній загальній сумі складає 15%, а підприємства Б – 35%. Якщо обидва підприємства збільшать обсяг реалізації на 25%, то:

1) у підприємства Б приріст прибутку від операційної діяльності буде більшим;

2) у підприємства А приріст прибутку від операційної діяльності буде більшим;

3) у підприємства А приріст прибутку від операційної діяльності складе 15%, а Б – 35%;

4) приріст прибутку від операційної діяльності в двох підприємствах буде однаковим.

Задача 3.

Розрахуйте межу (поріг) рентабельності і коефіцієнт фінансової безпеки операційної діяльності підприємства, якщо відомі наступні дані: – обсяг реалізації – 100 шт.; – ціна реалізації – 180 грн.; – змінні витрати на од. продукції – 80 грн.; – постійні витрати – 5 000 грн.

Задача 4.

Розрахуйте межу (поріг) рентабельності і коефіцієнт фінансової безпеки операційної діяльності підприємства, якщо відомі наступні дані: – обсяг реалізації – 15 000 тис. шт.; – ціна реалізації – 20 грн./ од.; – змінні витрати на од. продукції – 16 грн./ од.; – постійні витрати – 40 000 тис. грн. Як вплине на поріг рентабельності і запас міцності операційної діяльності збільшення постійних витрат на 20 000 тис. грн.?

Завдання для самостійної роботи здобувачів

Завдання 1. Підготувати матеріал стосовно одного з видів рейдерства, а саме:

- а) "біле рейдерство" (консолідація контрольного пакету акцій;
- б) "сіре рейдерство" (захоплення підприємства, що перебуває на межі банкрутства не порушуючи закону);
- в) "чорне рейдерство" (фальсифікація документів, шантаж, погрози).

Завдання 2. Ознайомитись із законодавством з питань забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Який з вказаних критеріїв вказує на середній ступінь важкості наслідків реалізації загроз?

- а) ймовірність нанесення підприємству таких фінансових втрат для подолання яких
- б) потрібні значні витрати часу та ресурсів;

в) втрати, результатом яких стане ліквідація підприємства у короткій перспективі;

г) для подолання наслідків реалізації загроз фінансовій безпеці необхідні витрати,

д) які співвимірні з поточними витратами (результатами діяльності) підприємства і наслідки яких можна подолати у короткостроковому періоді;

є) всі відповіді вірні.

2.Що з наведеного не відноситься до внутрішніх структурних характеристик продуктової безпеки підприємства?

а) конкурентоспроможність продукції;

б) витратомісткість продукції.

в) ціна продукції;

г) якість продукції;

3. До індикаторів напряму інтелектуально-кадрової безпеки підприємства «Навчання та розвиток персоналу» належить:

а) коефіцієнт освітнього рівня працівників;

б) коефіцієнт соціальної захищеності;

в) середньомісячна заробітна плата одного працівника;

г) продуктивність праці.

4. Вкажіть варіант відповіді, який характеризує суть фінансової безпеки підприємства:

а) динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого й збалансованого розвитку та захисту своїх фінансових інтересів;

б) фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатня фінансова незалежність підприємства у довгостроковому періоді;

в) наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії та завдань;

г) міра узгодження фінансових інтересів підприємства та оптимальне співвідношення часток фінансового портфеля за ризиковістю та прибутковістю.

5. При організації ефективної системи управління фінансовою безпекою

необхідно дотримуватися таких принципів:

- а) законність та обґрунтованість;
- б) економічна доцільність та спеціалізація;
- в) комплексність та своєчасність;
- г) всі відповіді вірні.

6. Який з наведених показників фінансової безпеки пов'язаний з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів та характеризує забезпеченість потреб підприємства фінансовими ресурсами для ефективної діяльності?

- а) ділова активність;
- б) платоспроможність;
- в) фінансова стійкість;
- г) ліквідність.

7. Для якого напрямку політики забезпечення інтелектуально-кадрової безпеки підприємства характерна модернізація та механізація технологічних процесів:

- а) покращення соціально-економічного забезпечення персоналу;
- б) зростання забезпеченості ефективною та продуктивною працею;
- в) підвищення ефективності використання трудового потенціалу і робочого часу;
- г) навчання та розвиток персоналу.

8. Що, на Вашу думку, відображають фінансові інтереси підприємства?

- а) все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення фінансової безпеки;
- б) частину об'єктивних потреб підприємства у фінансовій сфері.
- в) активну частину системи економічних інтересів;
- г) основні цілі фінансової діяльності на кожному етапі його фінансового розвитку.

9. Яке з наведених тверджень характеризує систему фінансової безпеки підприємства?

- а) синтетичний індикатор поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його розвитку;
- б) сукупність невід'ємних її елементів та взаємозв'язків між ними, створення якої має на меті постійне гарантування її належного рівня;

в) рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру;

г) стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, що виражається у високих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу.

10. Вкажіть варіант відповіді, який вказує на означення рівня фінансової безпеки підприємства:

а) захищеність фінансових інтересів підприємства від ідентифікованих реальних і потенційних загроз;

б) здатність підприємства протистояти її загрозам або усувати збитки від негативних впливів на різноманітні аспекти безпеки;

в) потенційні або реальні дії фізичних чи юридичних осіб, що забезпечують стан захищеності підприємства;

г) інтегральний показник, що характеризує ступінь зниження економічного потенціалу підприємства.

11. За можливістю здійснення загрози фінансовій безпеці поділяють на види:

а) з середнім та низьким ступенем важкості;

б) одноразові та багаторазові;

в) реальні та потенційні;

г) загрози, які можуть бути попереджені та загрози, які не можуть бути попереджені.

12. Які з наведених критеріїв не виступають умовами забезпечення фінансової безпеки підприємства?

а) збалансованість і комплексність фінансових інструментів, що використовуються на підприємстві;

б) ефективне управління оборотними засобами і структурою капіталу;

в) постійний розвиток фінансової системи підприємства;

г) високий ступінь гармонізації, узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами навколишнього середовища.

13. Який з вказаних індикаторів не належить до напряму інтелектуально-кадрової безпеки підприємства «Забезпеченість підприємства ефективною на продуктивною працею»?

- а) коефіцієнт рівня трудової дисципліни;
- б) оборотні кошти у розрахунку на одного працівника;
- в) продуктивність праці;
- г) валові капітальні інвестиції у розрахунку на одного працівника.

14. Який з вказаних індикаторів відноситься до показників фінансової стійкості підприємства?

- а) коефіцієнт оборотності мобільних засобів;
- б) коефіцієнт абсолютної платоспроможності;
- в) рентабельність реалізованої продукції.
- г) коефіцієнт концентрації власного капіталу (автономії).

15. Вкажіть варіант відповіді, який характеризує головну мету політики забезпечення фінансової безпеки підприємства:

- а) стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз;
- б) гарантування фінансової стійкості підприємства;
- в) стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз;
- г) достатність фінансових ресурсів.

16. Яке з наведених тверджень характеризує моніторинг фінансового складника безпеки?

- а) дослідження економічних засобів у сфері фінансової безпеки;
- б) зіставлення показників звітності підприємства за декілька послідовних часових періодів;
- в) оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці у динаміці.

17. Під загрозами фінансовій безпеці розуміють:

- а) потенційні або реальні дії фізичних чи юридичних осіб, що порушують стан захищеності підприємства та здатні призвести до припинення його діяльності або до фінансових й інших втрат;
- б) величину збитку або інший інтегральний показник, що характеризує ступінь зниження економічного потенціалу підприємства;

в) різке погіршення фінансового стану підприємства, що спричинить припинення його діяльності або завдасть таких втрат;

г) ймовірність нанесення підприємству таких фінансових втрат, які негативно відобразяться на його діяльності в майбутньому і для подолання яких потрібні значні витрати часу та ресурсів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 3–20.
2. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 460 с.
3. Гусак Д. В. Збірник задач з теорії випадкових процесів та її застосувань у фінансовій математиці та теорії ризику. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2018. 287 с.
4. Гусак Д. В. Збірник задач з теорії випадкових процесів та її застосувань у фінансовій математиці та теорії ризику. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2018. 287 с.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19.06.2020 р.
6. Закон України «Про валюту і валютні операції» №2473-VIII від 21.06.2018 р.
7. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2012. 570 с.
8. Красавіна Л.Н. Проблеми запобігання кризи на фінансовому ринку. Київ: Фінанси і кредит, 2018. 184 с.
9. Лактіонова О. А. Буферизація фінансової стабільності на основі формування механізму макропруденційного регулювання. *Економіка*,

організація, управління. 2016. С. 127–142.

10. Матеріали семінару НБУ «Впровадження вимог Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах (для банків)». URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=79051024&cat_id=77863483
11. Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/metodichni-rekomendatsiyi-z-upravlin-nya-rizikami-v-platijnih-sistemah>

Інформаційні ресурси

1. Сайт Світового валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>;
2. Базельський комітет із банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision). URL: <http://www.bis.org>;
3. Сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.ssmc.gov.ua>;
4. Сайт Світової федерації фондових бірж. URL: <http://www.ssmc.gov.ua>;
5. Сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua;
6. Сайт Першої фонові торгівельної системи. URL: www.pfts.com;
7. Сайт Державного комітету статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua;
8. Сайт Світового банку. URL: www.worldbank.org.
9. *Global Financial Stability Report (GFSR) ½ year issues*. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2018/04/02/Global-Financial-Stability-Report-April-2018>
10. *Essentials of Risk Measurement – FinanceTrain*. URL: <http://financetrain.com>

ГЛОСАРІЙ

Агресивна політика управління кредитним ризиком.

Альфа-коефіцієнт.

Аналіз ризиків.

Арбітражер.

Багатоперіодний процентний своп (multiple interest rate swap).

Базис.

Базисний ризик.

Базова відсоткова ставка.

Безперервна випадкова подія.

Безпечна ставка прибутковості.

Беквардейшн.

Бета Волатильність.

Бета-коефіцієнт.

В'язкість ринку.

Валютна курсова різниця.

Валютна операція на умовах «спот».

Валютна операція на умовах «тод».

Валютна операція на умовах «том».

Валютна операція на умовах «форвард».

Валютна форвардна угода.

Валютне застереження.

Валютний багатоперіодний опціон.

Валютний курс.

Валютний опціон.

Валютний портфель (кошик).

Валютний ризик.

Валютний своп.

Валютний ф'ючерс.

Варіація.

Варіація.

Великий кредитний ризик.

Взаємний фонд.

Взаємовиключні події.

Випадкова змінна.

Випробування.

Відкрита валютна позиція.

Вільноконвертована валюта.

Внутрішній контроль.

Внутрішня вартість акції.

Волатильність.

Втрати в разі дефолту (loss given default).

Геп (gap).

Група пов'язаних контрагентів.

Дата валютування.

Деривативи.

Дискретна випадкова подія.

Дисперсія.

Диференційний дохід.

Довга валютна позиція.

Довірчий інтервал.

Достовірна подія.

Дюрація (Duration).

Економічний валютний ризик.

Економічний капітал.

Експозиція при дефолті (exposition at default).

Експозиція ризиків.

Експозиція.

Ефективна дюрація (effective duration).

Ефективний строк (effective maturity).

Закрита валютна позиція.

Імунізація інвестиційного портфеля.

Індекс S&P 100.

Індекс S&P 500.

Індекс Доу Джонса.

Індекс.

Індивідуальний кредитний ризик (individual credit risk).

Інструмент хеджування.

Інтегрований похідний інструмент.

Ймовірність дефолту (probability of default).

Ймовірність.

Капітал під ризиком (ризиковий капітал).

Капітал під ризиком.

Коваріація.

Коефіцієнт кредитної конверсії (CCF).

Коефіцієнт ліквідності забезпечення.

Комплаєнс-ризик.

Конверсія валюти.

Конвертованість валюти.

Консервативна політика управління кредитним ризиком.

Контанго.

Конфлікт інтересів.

Кореляція.

Корисність.

Коротка валютна позиція.

Котирування цінних паперів.

Кредитний дериватив.

Кредитний рейтинг боргового інструменту.

Кредитний рейтинг.

Крива доходності.

Культурна теорія ризику.

Кумулятивний геп.

Курс цінного папера.

ЛІБОР (Libor).

Лінія доходності цінного папера.

Лінія тренду.

Логнормальний розподіл ймовірностей.

Математичне очікування.

Метод leads and lags.

Метод Монте-Карло.

Міжнародний кредитний рейтинг.

Модифікована дюрація (Modified duration).

Монетарні статті балансу.

Моніторинг ризиків.

Національний кредитний рейтинг.

Незалежні події.

Неконвертована валюта.

Немонетарні статті балансу.

Неочікувані збитки (non-expected losses).

Несистематичний (специфічний ризик).

Неузгоджені позиції.

Нормальний розподіл ймовірностей.

Об'єкт хеджування.

Обмін валюти.

Операційний ризик.

Опціон на акції.

Опціон на боргові цінні папери.

Опціон на фондовий індекс.

Основний капітал банку.

Особа, яка приймає рішення.

Очікувані збитки (expected losses).

Переоцінка процентної ставки.

Плаваюча процентна ставка (floating interest rate).

Позабалансовані зобов'язання.

Позиція.

Помірна політика управління кредитним ризиком.

Портфельний кредитний ризик (portfolio credit risk).

Поточний валютний курс.

Премія за ризик.

Прогноз кредитного рейтингу.

Профіль ризиків.

Процентний кеп (interest rate cap).

Процентний пункт (percent points).

Процентний флор (interest rate floor).

Регулятивний капітал банку.

Кредитоспроможність (creditworthiness).

Резерв катастроф страхових компаній.

Резерв коливання збитковості страхових компаній.

Рейтинг.

Рейтингова шкала.

Ренкінг (ranking).

Рецесія.

Ризик андеррайтингу.

Ризик дефолту.

Ризик зміни вартості ресурсів (interest risk).

Ризик зміни кривої доходності (yield curve).

Ризик права вибору (moral hazard).

Розподіл ймовірностей Пуасона.

Розподіл ймовірностей.

Сек'юритизація.

Систематичний ризик Депозитний ризик.

Спекулятивний капітал.

Спред (spread).

Спред.

Ставка за депозитними сертифікатами овернайт.

Ставка рефінансування.

Стандартизована (нормована) змінна.

Стандартна дюрація.

Стрес-тестування.

Строковий валютний курс.

Структуровані кредитні продукти.

Структуровані кредитні продукти.

Ступінь чутливості до зміни процентної ставки.

Суверенні ризики (country risks).

Теорія Доу.

Теорія хвиль Елліота.

Технічні резерви страхової компанії.

Толерантність до ризику.

Торговий портфель (торгівельна книга) банку.

Трансакційний валютний ризик.

Трансляційний валютний ризик.

Тренд.

Угода про майбутню (форвадну) процентну ставку (FRA).

Ф'ючерсний контракт на акції.

Ф'ючерсний контракт на фондовий індекс.

Фіксована процентна ставка.

Форвардний диференціал.

Функція розподілу (або інтегральний закон розподілу).

Хедж-фонд.

Часова структура процентних ставок.

Чиста процентна маржа (Net interest margin).

Шокова величина.